ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔՍԱՆԵՒԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՇԱԲԱԹ 18 ՄԱՐՏ 1867 — ԹԻՒ 801

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ, 18 ՄԱՐՏ

Գաղղիոյ երեսփոխանական ժողովոյն մէջ մեծահամբաւ մօսիւ Թիէր գիտնական ու կենցաղագէտ անձը պատուական առենախօսութիւն մի ընելով ըսաւ թէ "Արեւելքի մէջ քրիստոնեայ կայսրութիւն մի կազմելու գաղափարը՝ մտացածին ու անգործադրելի գաղափար մըն է. ուստի ողջամիտ ու խոհեմ քաղաքականութիւնը կըպահանջէ որ օսմանցիները հաստատուն պահուին Կոստանդնուպօլսոյ մէջ։ Գիտեմ որ օսմանցիները քրիստոնեայ չեն, բայց աւելի կըսիրեմ իւր Գուրանին հաւատարիմ օսմանցի մը քան զքրիստոնեայ մը՝ որ անհաւատարիմ է Աւետարանին։ Ռուսիան այս քաղաքականութեանը չուզեր հետեւիլ, յաւելցուց մօսիւ Թիէր, քանզի նա իւր ապագային օգտին համար՝ համակրական քաղաքականութիւն մը կըյայտնէ քրիստոնեայ ժողովրդոց, զորս կուզէ օսմանեան կայսրութենէն զատել"։

Տէրութեան պաշտօնեայ մօսիւ Ռուհէ հետեւեալ կերպիւ պատասխանեց մօսիւ Թիէրին. "Չեմ կարծեր որ Ռուսիան վտանգաւոր իշխանասիրութեան մը հետեւելով համարձակի Կ. Պօլիս երթալու. և եթէ այսպիսի փորձ մի նորոգելու ըլլայ, իւր ճանապարհին վերայ պիտի գտնէ Արեւմտեան տէրութիւնները, որոնք միեւնոյն օգուտները, միեւնոյն զօրութիւնը և միեւնոյն կամքը ունին։ Ռուսիան օգուտ մի չունի Ռուսիոյ կարծուած առաջարկութիւնները գլխացնելու Արեւելքի մէջ. . .։ Գաղղիոյ քաղաքականութիւնը ոչ խռովայոյզ է, և ոչ Սուլթանին իշխանութեանը թշնամի։ Բաց յայսմանէ, Գաղղիոյ կառավարութեան Ռուսիոյ հետ ունեցած յարաբերութիւնները երբէք հիմակուանէ աւելի անկեղծ, աւելի հաւատարիմ և բարեկամական չեն եղած"։

Վիեննայէն կըգրեն թէ կատարեալ համաձայնութիւն մը կըտեսնուի 'ի մէջ Գաղղիոյ և Աւստրիոյ կառավարութեանց 'ի մասին Արեւելեան խնդրոյն։

Այլ և Փարիզի Լա Ֆրանս կէս—պաշտօնական օրագիրը կըհաւաստէ, թէ Արեւելեան գործոյ նկատմամբ համաձայնութիւնը 'ի մէջ Գաղղիոյ, Ռուսիոյ և Մեծին Բրիտանիոյ այնպիսի ամուր հիմանց վերայ հաստատեալ է, որ նոյն գործոյ լուծումը մօտ ժամանակներս կրնայ յուսացուիլ։

Այս ամեն գրածներնէս կըտեսնուի թէ Արեւելեան խնդիրը սիրով և խաղաղութեամբ պիտի վերջանայ շնորհիւ համաձայնութեան Եւրոպիոյ մեծ տէրութեանց և բարեյօժար՝ մարդասիրութեամբ Բարձրագոյն Դրան. որ՝ ըստ առատաշնորհ հրամանի օգոստափառ Սուլթանին, ամեն ջանք և բարեկարգութիւններ 'ի գործ դնելու վերայ է իւր քրիստոնեայ և ոչ քրիստոնեայ հպատակաց անդորրութիւնը և յառաջադիմութիւնը ապահովցնելու համար։

Ստոյգ է որ լրագիրք ոմանք մեծ վստահութիւն չունին այս համաձայնութեան վերայ, այսինքն չեն յուսար որ երկար ժամանակ տեւէ. ըստորում ինչպէս նախընթաց թուոյ ըսինք, եւրոպական տէրութեանց դաշնակցութեան օգուտը շատ կըտարբերի Ռուսիոյ օգուտէն. այսու ամենայնիւ հասարակաց կարծիքը՝ պաշտօնական յայտարարութեանց վերայ յեցեալ, հակամէտ է հաւատալու թէ ամենայն ինչ համաձայնութեամբ որոշուած է ու խաղաղութեամբ 'ի գործ պիտի դրուի առանց ամենեւին վնաս մը հասցնելու օգոստափառ Սուլթանին վեհապետական իրաւանցը։

Գաղղիոյ և Բրուսիոյ մէջ թէպէտև բարեկամական յարաբերութիւնները կըշարունակուին, սակայն կասկածոտ և երկչոտ կենցաղագէտները կըպնդեն թէ Բրուսիան պիտի չուշանայ պատերազմ հրատարակելու Գաղղիոյ դէմ, յետս պահանջելու համար քանի մը նահանգներ որ 'ի սկզբան Գերմանիոյ կըվերաբերէին և մանաւանդ Ալզաս գաւառը։ Իսկ ուրիշները կըսեն, թէ Գաղղիոյ կառավարութիւնը պիտի չկրնայ իւր ներքին դժուարութիւններէն ու նեղութիւններէն ազատիլ բայց միայն մեծ պատերազմ մը բանալով Բրուսիոյ դէմ, որ ըսել է բոլոր Գերմանիոյ դէմ, Գաղղիոյ կարծեցեալ պատերազմին նպատակը պիտի ըլլայ երկրական փոխարինութիւններ ստանալ Ռենոսի կողմէն։ Կըհաւաստեն թէ այսպիսի պահանջում մի անցեալ Օգոստոսի առջի օրերը Գաղղիոյ կառավարութեան կողմանէ եղած էր. սակայն Բրուսիան յայտնապէս մերժեր է զայն յաւելցնելով թէ՝ պիտի հարկադրի պատերազմ ընել Գաղղիոյ հետ, եթէ Նափոլէոն կայսրը հաստատուն մնայ իւր պահանջմանը մէջ։ Վերջապէս այս խնդիրը՝ որ իւր վտանգաւոր հետեւութիւնները ունի, բաւական անհանգստութիւն կըպատճառէ քաղաքագէտ անձանց. մանաւանդ որ կըտեսնեմք թէ յիշեալ երկու մեծ տէրութիւնները անդադար կերպիւ զինուորական ահագին պատրաստութիւններ կըընեն։ Ստոյգը այն է որ այս երկու տէրութիւնները իրարու վերայ վստահութիւն չունին։ Բրուսիան Գաղղիայէն կըվախնայ և Գաղղիան ալ Բրուսիոյ իշխանասէր հակամիտութեանց վերայ կըկասկածի։

Կըհաստատեն թէ Բրուսիոյ թագաժառանգ իշխանը Մայիս ամսոյն մէջ Փարիզ պիտի երթայ տիեզերական Արուեստահանդէսը տեսնելու պատճառաւ. սակայն իւր իսկական նպատակն է, կըսեն, Բրուսիոյ բարեկամական յօժարամտութիւնները հաստատել։ Կարելի ու հաւանական է որ Բրուսիոյ թագաւորն ալ ընկերութեամբ իւր առաջին պաշտօնեայ մօսիւ Պիզմարքին Փարիզ երթայ։ Կարճ խօսքով Բրուսիոյ կառավարութիւնը, որ մատնաչափ երկիր մը Գաղղիոյ տալու միտք չունի, պաշտպանո-

[illegible]

Երջանկայիշատակ Ներսէս կաթուղիկոսին առ Ռուսաց Սինոդն գրած նամակին օրինակն է. զոր ժամանակ հայրենանուէր հանդէսէն քաղելով կըհրատարակեմք 'ի տեղեկութիւն մեր ընթերցողաց։

Ներսէս ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի եւ անհասանելի կամօքն Աստուծոյ ծայրագոյն Պատրիարք եւ կաթողիկոս համօրէն ազգին Հայոց

Սրբազնասուրբ կառավարիչ սինոդոսին համօրէն Ռուսաց 'ի Քրիստոս խնդալ։

Եղբա՛րք իմ սիրելիք, կամ՛էի երբեմն սրբազնասրբութեան ձերում մատնել 'ի հարցաքննութիւն զդաւանութենէ հաւատոյ եկեղեցւոյ Հայոց առ նախորդն իմ առ երջանկայիշատակ կաթողիկոսն Յովհաննէս 'ի բազմաձայն ծանօթութիւն դաւանութեանց կրօնի մերոյ սուրբ եկեղեցւոյ. զի 'ի բանից հեզահամբոյր մաղթանաց Նորին առ Օգոստափառ կայսրն, յաղագս արգելման պարսաւանաց. ինչ 'ի նոր մատեանս Ռուսաց 'ի վերայ ազգին Հայոց, մխիթարութեամբ հոգւոյ ծանեայք ըղձամտութիւն կրօնի մերոյ ընդ ուղղափառ դաւանութեանն Յոյն Ռուսաց. սակայն վերին Նախախնամութիւնն, որ փութանակի կոչեաց զնա 'ի նոր լուսոյն կեանս, ո՛չ վճարեաց նմին լինել գիտակ բարեպաշտ ցանկութեան ձերոյ։ Անցին բազում ժամանակք յայնմ հետէ, թէ՛ 'ի պատճառս ընտրութեանն պատրիարգութեան, առ որ անխափան պարտ էր հարցանել զհաւանութիւն համօրէն ազգին Հայոց, թէ՛ 'վնի խոր ընտրութեան. զի ծանր տկարութիւն իմ և ընդ երկար հեռաւորութիւն 'ի նախագահ աթոռոյն Էջմիածնի ո՛չ թոյլ ետուն ինձ լինել փութանակի զայլը պարտաւորութիւնս զայս՝ թողեալս ինձ 'ի նախորդէն իմմէ։

Սակայն և 'ի բազմատեսակ հոգայցութիւնս իմ ըղձինութենէ յանձնեալ ինձ հօտին, ո՛չ թողի 'ի բաց զայս կարեւոր հարցումն, թէև ո՛չ փութացայ պատասխանատուութեամբ, բայց գիտելով՝ թէ 'ի գործս հաւատոյ խորախորհուրդ քննութեանց պէտք են։ Այր վասն և առ ժամս հրաժարեալ յխնատասիրելոյ 'ի վերայ խորին նիւթոյս, և ո՛չ յուսացեալ 'ի կար զօրութեան իմոյ, մատչիմ ես առ հոգեւորն իմաստութիւն երկնաշնորհ լուսաւորին մերոյ եկեղեցւոյ կաթուղիկոսին Ներսէսի Կլայեցւոյ. որ լուսաւորեալ գոլով հոգւովն Աստուծոյ պատասխանեաց յերկոտասաներորդում դարու առ նըմանօրինակ հարցումն բարեպաշտ կայսերն Յունաց Մանուէլի։ Պահպանեալ առ մեզ 'ի վանս Էջմիածնի ընդհանրական թուղթք այսր սրբոյ կաթուղիկոսի առ հօտ իւր և ընդարձակ վարդապետութիւնք 'ի վերայ հաւատոյ հանդերձ թղթովք կայսերն, Պատրիարքին Յունաց Միքայէլի և երկուց կաթուղիկոսացն Ներսէսի և Գրիգորի 'ի պատճառս եղեալ միաբանութեանց 'ի մէջ նոցա և գործոց ժողովոյ յաղագս խաղաղութեանց եկեղեցեացն, թարգմանեալ 'ի բարբառ Ռուսաց և 'ի լոյս ընծայեալ 'ի 1847 ամի 'ի Ս. Պետերբուրգ։ Զայս համօրէն՝ ժողովեալ 'ի մի մատեան՝ ընդ անուամբ յիշատակարան դաւանութեան հաւատոյ եկեղեցւոյն Հայոց երկոտասաներորդ դարու՝ եղբայրական սիրով մատուցանեմք ձերդ սրբազնասրբութեան. որպէսզի մարթասջիք սեպհական աչօք նշմարել զներձակայ համեմատութիւն մերս դաւանութեան հաւատոյ ընդ ուղղափառ դաւանութեան Յոյն Ռուսաց։

Ինձ մնայ արդէն 'ի լռութեան և եթ կալ. զի զի՞նչ աւելի կարացից ասել զկնի վարդապետութեան հաւատոյ Շնորհալւոյն Ներսէսի, և որով մարթացայց լինել ըղձահամանդրութիւնս ժողովոյ կաթուղիկոսին Գրիգորի և ընդ նմին երեսուն և երկու դահապետս եպիսկոպոսաց համօրէն մեծի և փոքու Հայաստանի։ Զի յայնմհետէ ո՛չ յաւելաւ ինչ և ո՛չ նուազեցաւ 'ի վարդապետութիւնս հաւատոյ եկեղեցւոյն Հայոց։ Մնայ ինձ հայցել և եթ 'ի ձերդ սրբազնասրբութենէ զայն ես, զորմէ աղերսէր Ս. Շնորհալին Ներսէս առ բարեպաշտ կայսրն Յունաց, զհաղորդական օգնականութեանց սիրոյ. զի մեղիցաց խաղաղութիւնն, որով ըմբռնեալ էն անդամք։

Եթէ երջանկայիշատակ Նախորդն իմ կաթուղիկոսն Յովհաննէս ցաւէր հոգւով չափ 'ի վերայ ծանր դրութեանց ընդդէմ եկեղեցւոյ Հայոց, 'ի լոյս ընծայելոց յանծանօթ ինչ մատենի, ո՞րչափ ես առաւել ինձ պարտ է ցաւիլ. տեսանելով զի մինչև ցայսօր 'ի նմին իսկ մատենի Նախակրթութեան՝ մատուցանելոյ մանկանց յընթերցանութիւն, յուսուցանելն նոցա զուղղափառ դրութիւն մատանց 'ի խաչակնքել զդէմս իւրեանց՝ ուսանին նոքա արտասանել զանէծս ընդդէմ ազգի, անուամբ նա ես անծանօթի նոյին. իսկ անէծք է սարսափելի ինչ՝ թէև առանց քննութեան եղանեն 'ի բերանոյ, և գրեթէ անպատշաճ մանկական շրթանց. բայց և այնպէս ակամայ իմն եղանակաւ թողուն 'ի սրտի ըղձացութիւն ինչ անհարազատ 'ի բոլոր կեանս։ Ապա 'ի նշան նոյն սիրոյ, զոր պատուիրեաց մեզ ամենակալ Փրկիչն մեր՝ աղաչեմ հանել 'ի բաց զծանրակշիռ բանս այս 'ի Նախակրթէն մատենէն հոգեւոր կրթութեան ուղղափառ մանկանց եկեղեցւոյն Ռուսաց. նա ես յայլ զանազան չարամանութիւնս արդեւեալ 'ի լոյս ընծայել սպագրութեամբ զանխայել, ղեկարտակական և զանուլիկ յօդուածս և զթիւր մեկնութիւնս. որով առյապայն անհոյլին արդիւնք բարեաց սկզբանց այնր խաղաղութեան և միութեան 'ի Յիսուս Քրիստոս, որոց պարտին ցանկալ համօրէն հաւատացեալ հետեւողք նորին. զորմէ և անընդհատ աղօթս վերառաքէ եկեղեցիս մեր։

Ողջ լերուք 'ի Քրիստոս եղբարք իմ սիրելիք։

ղական կացութեան մը մէջ մնալով միշտ պիտի աշխատի, կըսեն, պատճառ մը չտալու Նարոլէոն կայսեր որ պատերազմ հրատարակէ Բրուսիոյ դէմ:

Կոստանդնուպոլսոյ Լա Թիւրքի անուն պաշտօնական լրագրոյն մէջ հետևեալը կըկարդամք.

"Եգիպտոսի փոխարքային արտաքին գործոց տեսուչ վսեմա. Նուպար փաշային մեր քաղաքը գալը պատճառ տուաւ շատ անհիմն համբաւներու. Սակայն մեք կարծեմք թէ ճշմարտութիւնը կըսեմք հաստատելով՝ թէ այս վեհապատիւ անձին յուղարկումը ամենևին չակարացներ գիտելը որով Եգիպտոս կապուած է իւր վեհապետական արքունեաց հետ. այլ ընդհակառակն՝ Նուպար փաշային ներկայութիւնը 'ի Կ. Պօլիս՝ նոր ապացոյց մըն է այս կապերուն եւս առաւել սեղմուելուն":

ԵԳԻՊՏՈՍ

Բարձրապատիւ Իսմայիլ փաշան՝ որ քաջ տեղեակ է ղաղղիարէն լեզուին, միշտ օգտակար ընթերցուած կընէ: Քաղաքային տնտեսութեան գիրքերը, Եւրոպիոյ գլխաւոր օրագիրները և գիտնական հեղինակաց օրէնսդրական գրուածները մեծ ուշադրութեամբ կըկարդայ. հետևաբար անոնցմէ քաղած օգտակար տնօրէնութիւնները, օրէնքները և ուրիշ բարեկարգութիւնները իւր ժողովրդոց բարուցը և սովորութեանցը յարմարցնելով՝ օրըստօրէ կըհաստատէ զանոնք Եգիպտոսի մէջ:

Ընդհանրապէս կըյուսացուի որ քանի մը տարիէ ետև, Եգիպտոսի կառավարութիւնը՝ Եւրոպիոյ լուսաւորեալ կառավարութիւններէն ամենևին տարբերութիւն պիտի չունենայ. Արդէն Աղեքսանդրիան եւրոպական քաղաք մը կըհամարուի իւր լայն և ուղղագիծ փողոցներովը, իւր մեծամեծ ու գեղեցիկ քարաշէն տներովը խանութներովը և շտեմարաններովը: Երկաթուղիները ու կազով լուսաւորութիւնը՝ որոնք հետզհետէ կընդարձակուին Եգիպտոսի մէջ, կըպայծառացնեն և կըզարդացնեն անոր քաղաքները:

Ազգային երեսփոխանական խորհրդանոցին հաստատութիւնը մեծ պատիւ կընէ բարձրապատիւ փոխարքային, և անոր ազատամտական ու հայրենասիրական վեհանձն զգացմանց անժխտելի ապացոյց մըն է: Յայտնի է թէ ոչ միայն մահմետականները

այլև քրիստոնեաները կրնան անդամ ընտրուիլ երեսփոխանական ժողովոյն և իրենց կարծիքը յայտնել ու զանազան առաջարկութիւններ ընել յօգուտ և 'ի յառաջդիմութիւն երկրին:

Բարձրապատիւ Խտիվիլ փաշան թէ՛ իւր կրօնակիցները և թէ՛ ոչ մահմետական ժողովուրդները՝ առանց խտրութեան կրօնի, միևնոյն աչօք և միևնոյն բարեղութ սրտիւ կընայի. ու ամենաբարձր՝ ինչպէս նաև փոքրիկ պաշտօնները իւրաքանչիւրոյն արժանաւորութեանը և յաջողակութեանը համեմատ կըբաշխէ և ոչ թէ անոր կրօնքին ուշադրութիւն մատուցանելով: Օրինակի համար, վսեմափայլ Նուպար փաշան՝ որ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյն զաւակներէն է, այսօրուան օրս խիստ բարձր պաշտօն մը կըվարէ Եգիպտական կառավարութեան մէջ: Քանզի բաց 'ի արտաքին գործոց տեսչութենէն՝ բարձրապատիւ փոխարքային խիստ դժուար և խիստ փափուկ պաշտօններ յանձնեց Նորին Վսեմութեանը, որ ամենայն յաջողութեամբ կատարեց զանոնք 'ի Փարիզ և 'ի Լոնտոն: Եւ տարակոյս չկայ թէ պիտի յաջողի կատարելու նաև Կ. Պօլսոյ մէջ ուր կգտնուի այժմ առժամանակեայ յատուկ պաշտօնիւ մը:

Նորին Բարձրութեան այս ազատամիտ և մարդասէր զգացմունքը՝ որ գարուս յառաջադէմ քաղաքակրթութեան և ժամանակիս պահանջմանց մեծապէս կըհամաձայնի, իւր լուսաւոր մտաց և իւր իմաստուն քաղաքականութեան արդիւնքն է. որով Եգիպտոսի ամեն կարգի բնակչաց համակրական սէրը և գոհունակութիւնը ձեռք բերած է:

Կըսուի թէ բարձրապատիւ Իսմայիլ փաշան Փարիզի Ցուցահանդէսը տեսնելու պիտի երթայ. և այս բարեպատեհ առթիւ Լոնտոն ալ երթալով իւր շնորհակալութիւնը անձամբ պիտի մատուցանէ վեհափառ Վիքթորիա Թագուհւոյն, որ հաճեցաւ Օրտր տիւ Պէն կարգին շքանշանը յուղարկելու Նորին Բարձրութեանը:

Փարիզի տիեզերական Ցուցահանդիսին բացուիլը մօտենալով, յիշեալ մայրաքաղաքին բնակարանաց վարձքը և ուտելիքի, խմելիքի և ուրիշ բաներուն արժէքը չափազանց կերպիւ բարձրանալու վերայ են: Կըհաստատեն թէ փետրուարէն սկսեալ գրեթէ ամեն պանդոկներու մէջ յառաջուց օրը երեք

ֆրանքի վարձու տրուած սենեակի մը գինը տասը ֆրանքի բարձրացուցած են. և շատ կարելի է որ Ցուցահանդէսը բացուելուն՝ այս սենեակներուն օրական վարձքը 20 կամ 30 ֆրանքի ելլէ: Խիստ շատ ընտանիք իրենց կահկարասիքով զարդարեալ յարկերը ծանր գիներով վարձու տուած են 6 ամսուան համար. և կըկարծուի թէ այս կերպիւ առնուազն 40,000 տուն վարձու բռնուած են Փարիզի մէջ և անոր շրջակաները:

Կ. Պօլսոյ Մուխպիր անուն օսմանեան լրագիրը՝ կայսերական կառավարութեան դէմ անվայելու անհիմն դատաքննութիւններ ըրած ըլլալուն պատճառաւ, ամսուան մը համար դադրեր է ըստ հրամանի հասարակաց կրթութեան պաշտօնէին:

Կըլսեմք նաև թէ, այս լրագրին խմբագիրներէն Ալի Սուավի էֆէնտին՝ բարձրագոյն հրամանաւ, Գաստամոնու աքսորուեր է:

Արժան կըհամարիմք յաւելնել, թէ Փարիզի Լա Լիպերթէ օրագրոյն խմբագիր մսիէ Ժիրար տը Ժիրարտէն ալ, գրեթէ մի և նոյն պատճառաւ, 5000 ֆրանք տուգանք վճարելու դատապարտուեր է:

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ահաւասիկ Ռուսաց օգոստափառ կայսեր առ վեհափայլ տէր Գէորգ սրբազնասուրբ կաթողիկոսն ամենայն Հայոց յուղարկեալ երկու ինքնագիր բարձր հրովարտակաց թարգմանութիւնները:

Սրբազնակատար Պատրիարք սրբոյ Էջմիածնի տէր Գէորգ:

Երկարժամանակեայ վաստակ 'ի նոցեւոր առաքելականն գրուեցաւ առ ձեզ սրբազնակատար դրութիւն զհասարակացն վստահութիւն ժողովրդոց Հայաստանեայ. որ առն ընտրեալ բարձրացուցանէ զձեզ 'ի պատրիարքական աթոռ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Հայաստանեայց:

Ի նովուական գործունեայ ջանս ձգանց ձերոց ընկալեալ իմ գրաւականն իմն 'ի բարօրութիւն եկեղեցւոյն Հայաստանեայց, որ այնչափ սիրելի է սրտի իմոյ, որպէս եւ առ նոցաւորն յառաջադիմութիւն որդւոցն նորա, ընծայեմ ձեզ սիրով մեծաւ 'ի զարդ վեղարիդ սրբութեան խաչ անզամանդակուռ, զորօրն առեալ Նուիրական զնաւասացն Քրիստոսի, ոք վառ-

---

Կերպ դաշնադրութեան 'ի մէջ երկուց ազգաց Ռուսաց եւ Հայոց:(1)

Արդ մինչ վրդովեալ էր թագաւորութիւնն Պարսից եւ զաշխարհս Հայոց աւերէին օրըստօրէ երբեմն լեզկիք, եւ երբեմն զաւառական իշխեցողք Պարսից՝ ելուզակելով զմիմեանց զաւառս կողոպտէին յափշտակէին զինչս եւ զանասունս Հայոց, գերի վարէին զկանայս եւ զորդիս, զցաւս սրտից մեծացուցանէին մեծամեծաց Հայոց, զայսոսիկ լսէր 'ի Ռուսաստան Յովսէփ արքեպիսկոպոսն Երկայնաբազուկ Արղութեան, յայտնէր զնեղութիւնս ազգիս մերոյ Եկատերինէ կայսերուհւոյն՝ յորմէ առնոյր բանս նորոգելոյ զկործանեալ թագաւորութիւնս Հայոց միջնորդութեամբ մեծ կոմսին Գրիգոր Պոտեմկինի. զորմէ ծանուցանէ երանելի կարողիկոսին Սիմէոնի ըստ կարգադրութեանց իւրեանց հաղորդել զխնդիրս ազգին կայսերուհւոյն Ռուսաց: Ի յաջողել խնդրոյն գրել սահմանեցին 'ի մէջ երկուց ազգացն զդաշն վասն կանգնելոյ զթագաւորութիւնս Հայոց, եւ գրեալ յերկուց կողմանց առաքեցին առ միմեանս ի 1789 ամի օրինակ զայս:

Յօդուած Ա. Նախքան զամենայն հաստատել զսէր և զմիաբանութիւնն 'ի մէջ երկուց ազգացս՝ ըստ այնմ «դուք ամենեքին եղբարք էք», որք 'ի մէջ իւրեանց չունիցին ամենևին խտրութիւն օրինաց ո՛չ Ռուսաց առ Հայաստ և յեկեղեցիս մեր, և ո՛չ մեր առ նոսա. զի 'ի Քրիստոս ոչ այլ ինչ է եթէ ոչ հաւատ սիրով յաջորդեալ (Գաղատացւոց 7 գլուխ 6 համար). այլ համարիլ զմիմեանս միոյ և նոյնոյ հաւատոյ և եկեղեցւոյ ծնունդ հիմնեալ 'ի վերայ փրկչական բանին թէ «այնու ծանիցեն ամենեքին թէ իմ աշակերտ էք, թէ զմիմեանս սիրիցէք»: Վասնորոյ և համարձակեալ և մտս առնել յեկեղեցիս իւրեանց, որպէսզի մի՛ մնասցէ նիւթ խռովութեան. վասն զի միապէս դաւանիմք զպաշտելի սուրբ Երրորդութիւն և մարդեղութիւն բանին Աստուծոյ՝ Աստուած և մարդ կատարելոց, և վասն մեր չարչարելոյ, զոր 'ի հաւատամս քի պաշտի և 'ի նոյնն և 'ի մէջ որ հիմն քրիստոնէ-

կան ազգաց են 'ի վերայ կարծեցեալ դատողութեան մարդկան:

Բ. Զհնաւուրց յիւրաքանչիւր ազգաց չընկալնուլ 'ի հաղորդութիւն իւր զպղծարիչս և զխառնակութս սիրոյ և խաղաղութեան:

Գ. Ի հաւատս զալ ումանց տաճկաց և հեթանոսաց, որ ազգի կրօն կամիցին ընդունել՝ նա նովաւ մկրտել, թէպէտ դաւթակալութեան արգելման՝ վասն ըստ հաճոյից նոցա որպէս միևնոյն քրիստոնէական օրինաց պաշտօնէր:

Դ. Կապակցութիւն երկուց թագաւորութեանց մեծ դաշամբ յաւիտենականաւ:

Ե. Լինիցին 'ի Հայաստան չափաւոր զօրք Ռուսաց Երանելոյ միով յազգին պահպանութիւն և երկիւղի այլ թագաւորաց՝ Պարսից և Օսմանցւոց, և 'ի ժամանակս թագաւորութեան մինն գնիցի 'ի դրունս կայսեր:

Զ. Հպատակութիւն մեր այնպէս եղիցի որպէս լինիւր երբեմն Յունաց և Պարսից՝ տալով 'ի յարքունիս հարկացն և 'ի հնարաց ակնոյ և արծաթոյ. և 'ի ժամանակի պատերազմի յօգնութիւն միմեանց հասանեն որքան և հարկն պահանջեսցէ:

Է. Մինչ ամենողորմած և օգոստափառ կայսերուհին կամի օգնութիւն առնել տարաբախտ աշխարհի մերոյ և կործանեալ թագն նորոգել, ընտրութիւն թագաւորին մերոյ կախեալ լինիցի 'ի կամաց նորա միայն, եթէ յազգէ մերմէ և եթէ զրան խրոյ հաւատարմաց:

Ը. Որ որ թագաւոր կացուսցի, լիցի Հայոց օրինօք և 'ի Վաղարշապատ թագաւորական քաղաքն 'ի սուրբ Էջմիածին օծանիցի որպէս նախնի թագաւորքն մեր:

Թ. Զթագաւորական քաղաքն պատրաստեալ 'ի Վաղարշապատ կամ յԱնի թագաւորական քաղաքն կամ յայլ պատշաճաւոր տեղի յԱրարատ գաւառի:

Ժ. Սահմանեալ Կաւալերն(1) (օրոճ նշան) լինել տապան Նոյի, և լինին երեք գոյն՝ կարմիր, կանաչ և կապոյտ ըստ գունոյն աղեղան որ գնի Ջրհեղեղին տուաւ Աստուած Նոյի 'ի նշան հաշտութեան:

ԺԱ. Եթէ հաստատեսցի և այլ կաւալեր, լինիցի յանուն սուրբ Լուսաւորչին օրան պատկեր նորա և լինան որպէս հաճոյ լինիցի:

ԺԲ. Հաստատեսցի և առաջին նշան մեր դատաստանի Քրիստոսի. զոր և առաքեաց առ Աբգար թագաւորն մեր. տացի այն յաղթանակաւոյ և այն կամիլ լինելոյ:

ԺԳ. Յարմարեսցի կնիք թագաւորական ըստ սովորութեան առաջնոց թագաւորացն մերոց Արշակունեաց ործին միայլխի, որ նախքան զքրիստոնէութիւնն գառն 'ի ժամանակի քրիստոնէութեան և երկու սափրն 'ի Փոքր Հայաստան. և նոքօք զարդարեսցին հանդերձք թագաւորաց մերոց, գրօշակքն և զրամքն:

ԺԴ. Յաղագս առաջնոց նախարարացն մերոց և իշխանաց յայտնեսցի որ որքան հայրենիք ունելով իւր, որ վկայութեամբ հաստատեսցի, վերադարձուսցի առ նա և պատիւ նախագահութեան ազգին պահպանեսցի:

ԺԵ. Ի նորոգել իշխանութեան մերոյ մի լինիցին ծառայք իշխանաց (սոթակք), որք կարիցեն զմի մի վաճառել 'ի նոցանէ. այլ լինիցին այնպէս որպէս յառաջ եղեալ էն 'ի ժամանակս թագաւորաց մերոց և Օսմանցւոց և Պարսից, որք թագաւորին միայն են ծառայք. և երբ թագաւորն կամիցի ուրուք իշխանի շնորհ ինչ առնել զգիւղ ինչ՝ բնակչաւն շնորհեսցէ նմա. բայց շնորհընկալ իշխանն կարողէ զգիւղն ընդ բնակչաց 'ի միասին ծախել, և ոչ թէ բնակիչսն. այլ գիւղն ընդ միջոցն այսինքն ընդ հողոյն և ջրոյն, զոր գործեն մարդիկք: Ցորչափ յորժամ տիրեսցին մեզ զինի անկման թագաւորութեան Արշակունեաց՝ կամեցան զմեզ սեփական ծառայ իշխանաց իւրեանց առնել. սակայն ազգ մեր ոչ հաճեցաւ առ նոսա, այլ մնին ընդ իշխանութեամբ Բագրատու խալիֆային զի ազատ մնասցին:

ԺԷ. Յաղագս վաճառականութեան սահմանեսցին օրէնք 'ի մէջ երկուց թագաւորաց և յաւիտենական մեր իրաւունք վաճառել բերել և տալ մեզ նաւահանգիստ 'ի Կասպիական ծովուն:

---

(1) Այս դաշնադրութեանս 109 թուէն քաղուեցաւ

(1) Կաւալեր կամ օրոճ է անուն առանձնաշնորհ բացառիկան նշանի 'ի լեզու Ռուսաց, որով պսակին թագաւորք զզօրականս 'ի յաղթանակի:

եալ զօրացուցանէ զնովին եւ զնոտ միանգամայն ։

Յանձն արարեալ զքեզ աղօթից ձերոց, մնամ ձեզ բարեացակամ ։

Ի Ս. Բետերբուրգ, 23 Նոյեմբեր 1866 ։

ԱՂԷՔՍԱՆԴՐ

Սրբազնակատար Պատրիարք սրբոյ Էջմիածնի տէր Գէորգ ։

Ի հաւատարիմ մտերմութեան մերոյ առ ազգն Հայաստանեայց, որ ընտրեացն զձեզ 'ի ծայրագոյն Պատրիարք եւ կաթուղիկոս ամենայն Հայոց, որպէս եւ 'ի յայտացոյց մերումս առ ձեզ սեփհական եւ առանձին բարեհաճութեան՝ համակցորդ առնեմք զձեզ 'ի կայսերական ասպետութեան սուրբ եւ բարեպաշտ մեծի դքսին Աղեքսանդրի Նեւսկեայ. որոյ զշքանշանն առաքելով ընդ սմին, մնամ ձեզ՝ կայսերական շնորհիւ մերով, բարեացակամ ։ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐ

Վեհափառ տէր Գէորգ Դ. կաթողիկոսը 'ի նըպաստ խղճալեաց Ս. Փրկչի ազգային հիւանդանոցին 2000 ղուրուշ շնորհած ըլլալով, նոյն գումարով բուն բարեկենդանին կիրակի օրը առատ հացկերոյթ մը տրուեր է յիշեալ խղճալեաց ։

—Հելլէնական վսեմ. դեսպանը անցեալ ամսոյ 28ին բարեհաճեր է այցելութեան երթալու մեր վեհ. կաթողիկոսին ։ Ն. բարձր Սրբազնութիւնը քանի մը օրէ ետեւ փոխադարձ այցելութեամբ 'ի տեսութիւն գացեր է Հելլէնացւոց Գէորգ թագաւորին երեսփոխանին ։

—Ռումանիոյ իշխանութեան գործակատար վսեմ. Կոլէսքօ պաշտօնական եւ անցեալները այցելութեան գացեր է մեր սրբազնասուրբ Հայրապետին, որուն հետ երկար տեսութիւն ընելով՝ բաւական տեղեկութիւններ տուեր է Մոլտովալաքիայի մէջ գտնուող մեր համազգի ժողովրդեան վրայօք, որոնք՝ ինչպէս կըսենուի, յաջողեր են կառավարութեան համարումը եւ վստահութիւնը ձեռք բերելու ։

—Վեհափառ տէր Գէորգ կաթողիկոսը՝ ընկերութեամբ Ս. Էջմիածնէն եկող հրաւիրակաց, այսինքն գերա. Հասան Ջալալեանց տէր Սարգիս արքեպիսկոպոսին եւ Մուշէղեան տէր Գրիգոր ու տէր Պետրոս արժա. վարդապետաց, Մարտի 1ին Տօլմա Պաղչէի կայսերական պալատը երթալով պատիւ ունեցեր է օգոստափառ Ինքնակալին ներկայանալու ։

Նորին կայսերական Վեհափառութիւնը մեծ մարդասիրութեամբ ընդուներ է ամենայն Հայոց սրբազան Հայրապետը եւ բարեհաճեր է Մէճիտիէ կարգին առաջին աստիճանի շքանշանը շնորհելու ։

—Սարափլար Քէհեասը մեծապատիւ Փափազեան Գէորգ էֆէնտիին երկրորդ կարգի իւլա աստիճանը (րիւթպէի իւլա սընըֆը սանի) շնորհուեր է ։

—Իզմիրի Հայոց ազգային հողաբարձութիւնը վեհափառ տէր Գէորգ Դ. կաթողիկոսին շնորհաւորութեան խոնարհագիր մի յուղարկեր է 'ի զատ՝ յատկապէս հրաւիրանաց աղերսագիր մի եւս գրեց, աղաչելով զՆորին բարձր Սրբազնութիւնը, որպէսզի, եթէ կարելի է, բարեհաճի իւր այցելութեամբը պատուել քաղաքիս հայկազուն բարեպաշտ ժողովուրդը, որուն առ Ս. Աթոռն Էջմիածնի եւ առ հոգեւոր Գլուխն նորա ունեցած որդիական ջերմեռանդ զգացմունքը 'ի վաղուց անտի յայտնի է ամենուն ։

—Կըլսեմք թէ, Իզմիրի Հայոց մասոնական ժողովարանը Տիգրան կոչուած, Իզնիմիտի քանի մը գիւղօրէից Հայ բնակչաց ցաւալի խեղճութիւնը իմանալով՝ փութացեր է մասնաժողով մի կազմելու, որուն գործունեայ ու աղքատասէր ջանիւքը 10.000 ղուրուշէն աւելի ժողվուեր է 'ի նպաստ յիշեալ դժբաղդ համազգեաց մերոց ։

—Կըլսեմք դարձեալ թէ Կ. Պոլսոյ հելլէնական մասոնական ժողովարանը Արէթի (Առաքինութիւն) կոչուած՝ 100 օսմանեան լիրա յուղարկեր է 'ի Միտիլլի յօգնութիւն Փետրուարի 23ին պատահած երկրաշարժէն վնասեալ չքաւորաց ։

—Ուրախ սրտիւ կիմանամք թէ Կոստանդնուպօլսոյ պապական դեսպան վսեմ. մօնս. Պուրէ ասպետը՝ մեր վեհափառ կաթողիկոսին փոխադարձ այցելութեան գացած ժամանակը մէկ ժամու չափ նստեր է անոր քով. եւ իւր ազգին ու իւր կառավարութեան Հայոց վերայ ունեցած համակրական սէրը յայտնելով բարեհաճեր է վեհափառին ծանուցանելու թէ՝ Նորին Սրբազնութեան իրեն ըրած այցելութիւնը եւ առաքելական օրհնութիւնը զոր տուած էր վասն Նաբոլէոն Երրորդին՝ փութացեր է հաղորդելու Ն. կայսերական Վեհափառութեանը ։

—Կ. Պոլսոյ Քօ-րիէ տ'Օրիան դաղղիարէն օրագիրը՝ իւր թուոյն մէջ որ 'ի 10—22 Մարտի, յիշեալ մայրաքաղաքին դերասանական հայկազուն ընկերութեան հետեւեալ գիծերը Կասումին թատրոնին մէջ ներկայացնելու ալերգութիւնը ծանուցանելով այսպէս կաւելցնէ ։

«Հայոց ազգը յառաջադիմութեան շաւիղն մէջ մեծ քայլերով կըքալէ. արդէն բազմաթիւ երիտասարդ մատենագիրներ ունի, որոց աշխատասիրութիւնները յարգանաց եւ իրենց քաջալերութեան արժանի են ։»

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ, 15 ՄԱՐՏ

Կայսերական հրովարտակաւ, Բետերբուրգի նախորդ օսմանեան դեսպան վսեմ. Րիզա-Պէյը՝ միեւնոյն պաշտօնիւ Թէհրան պիտի երթայ ։

—Կայսերական կառավարութիւնը հաճեցաւ մարդասիրաբար 5000 ղուրուշ ամսական թոշակ շնորհելու Յունաց նախորդ Պատրիարքին ։

—Կրետէի բնակչաց երեսփոխանները հասան 'ի մայրաքաղաքս եւ բարձրապատիւ Եպարքոսին առջեւ ելլելէ ետեւ, պատիւ ունեցան նաեւ օգոստ. Սուլթանին ներկայանալու, որ բազում մարդասիրութիւն ցուցուց անոնց ։ Այս երեսփոխանները՝ որ 33 հոգի են, այսինքն 16 մահմէտական եւ 17 քրիստոնեայ, Պոսֆորի եւրոպական եզերքը Գապաթաշ կոչուած գեղը կըբնակին խնամօք եւ ծախիւք Բ. Դրան ։

—Անցեալները Ռուսաց դեսպան վսեմ. Իգնաթիէֆ զօրապետը այցելութեան երթալով ամենապատիւ Տ. Գրիգորիոս Յունաց նորընտիր Պատրիարքին, թէ իւր տէրութեան եւ թէ Ռուսաց Ս. Սինոդին խընդակցութիւնը յայտներ Նորին Սրբազնութեանը ։

—Թէպէտեւ զրուցուեցաւ թէ օգոստ. Սուլթանը Օսմանիէ կարգին առաջին աստիճանի շքանշանը շնորհեց տէր Գրիգորիոս Յունաց Պատրիարքին, սակայն Օսմանիէ կարգինը չըլլալով՝ Մէճիտիէ կարգին առաջին աստիճանի շքանշանն է եղեր ։

—Կըսուի թէ Բ. Դուռը որոշած է, որ յետ այսօրիկ մէյմէկ քրիստոնեայ օգնական դրուի գաւառաց ամեն ընդհանուր կառավարիչներուն քով, որպէսզի անոնց աշխատանքը նպաստամատոյց ըլլան, եւ հարկը պահանջած ժամանակը՝ անոնց փոխանորդութեան պաշտօնն ալ վարեն ։

—Բ. Դրան թարգմանութեան դրասենեկին անդամ եւ Թասվիրի Էֆքեար կոչուած լրագրին խմբագիր մեծաշուք Քէմալ-Պէյը՝ Կարնոյ ընդհանուր կառավարչին օգնական (մուավին) անուանեցաւ ։

ԺԷ. Փախուցեալ զինուորաց եւ հպատակաց սահմանել օրէնս, եւ վասն որպիսաբար ընդունելոյ եւ Ռուսաց իշխանս, ղազիս, զգուշաւոր անձինս ազգի մերում ։

ԺԸ. Ընտրութիւն Հայրապետին մերոյ լինիցի առաջնորդութեամբ Թագաւորին մերոյ. որպէս յայնմ ընտրի 'ի բազում ազգէն(1). Որովհետեւ պայծառափայլ Գրիգոր Աղէքսանդրիչ Պօտեմկին է յատուկ խնամակալ ազգի մերում, որ ըստ հաճութեան ամենողորմած կայսերուհւոյն է կառավարիչ գործոյս այսմիկ. եւ ազգի մերում յատուկ խնամակալ եւ բարերար, զոր ինչ նա անօրինեսցէ, զի շնորհ ողորմութեան մարդասէր կայսերուհւոյն Նորին միջնորդութեամբ յառաջանայ. որպէս յաթոռոյ Աստուածութեան 'ի հրեշտակաց առ մարդիկ ։

Զայս գրեցաւ 'ի կողմանէ Հայոց եւ 'ի ձեռն Յովսէփ արքեպիսկոպոսի մատուցաւ կայսերուհւոյն. յիշատակի 'ի մերում անծանօթ նամակի, թէ Գրիգոր Աղէքսանդրիչ Պօտեմկին ջանայր ըստ ամենայնի 'ի գլուխ տանել զայս գործ, եւ յորդորէր միշտ զկայսերուհին զինքն կացուցանել թագաւոր 'ի վերայ Հայոց. յաղագս որոյ հրամանաւ կայսերուհւոյն 'ի կողմանէ Ռուսաց գրեցաւ առ այս Դաշնագիր համաձայն զբրութեանց դաշանց Հայոց օրինակ զայս ։

Յօդուած Ա. Նախարարութիւն Հայաստանեայց լիցի հրովարտակաւ 'ի տանէ Հայոց ըստ օրինացն Հայաստանեայց ։

Բ. Նախարարն Հայոց լիցի 'ի բուն ազգէն եւ 'ի ժառանգութենէ Հայոց եւ դաւանութեան Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցւոյ ։

Գ. Ի զօրաց կայսերութեան Ռուսաց 2 հազար ձիաւորք, 2 հազար հետեւակք եւ 2 հազար ամբաձիգք (թընդանօթաձիգ) ըստ կարգի պէտք թօփխանայիւք, ձէպխանիւք եւ կերակրովք, եւ այլ ամենայն հարկաւոր գործովք եւ պիտոյիւք, քանի առ ժամանակօք կայսերական ծախիւք կալով Ռուսացն յերկիս երկրին Հայաստանեայց վասն պահպանութեան երկրին եւ ազգին Հայոց ։

Դ. Ամենայն ամրոցք եւ պատրաստութիւնք զինուց լինիցին 'ի ներքոյ հրամանի տէրութեանն Ռուսաց, մինչեւ եղանել նոցա 'ի Հայաստան աշխարհն ։

Ե. Ի տանէն Հայոց հատուսցեն լիցի կայսրութեան վասն ծախուց 6 հազար զինուորաց եւ պիտոյից Ռուսաց իւրաքանչիւր տարւոյ 60 հազար թուման, յորոց 30 հազար լիցի ոսկի եւ արծաթ, իսկ մնացեալ 30 հազար հաց, միս եւ գինի ։

Զ. Վերջիշեալ 6 հազար զօրքն Ռուսաց անդրէն դարձցին առ կայսրութիւն իւրեանց այսպիսի կերպիւ, 2 հազար զօրքն յետ տասն ամաց, 2 հազար՝ հնգետասաներորդ տարին եւ 2 հազար՝ քսաներորդ տարին. եւ իւրաքանչիւր 'ի վերջիշեալ ժամանակաց եղանելն լիցին չափաւորութեամբ իւրաքանչիւր պաշտօնի զինուորաց. եւ նմանապէս պակասեսցի 'ի տանէն Հայոց հատուցումն վասն ծախուց նոյին իւրաքանչիւր եղանելոյ 2 հազար զօրաց՝ 20 հազար թուման տարեկան ։

Է. Ի լինել քանակի վերջիշեալ հատուցմանն 'ի տանէն Հայոց մեծի կայսրութեան, եթէ զբոլորն ոչ լինիցի արարեալ, որ ինչ լինի մնացեալն, այն պարտք լիցի անժխտելի 'ի վերայ տան Հայոց ։ Զի հատուսցէ գանձարանի կայսեր 16 տարի ժամանակաւ իւրաքանչիւր տարւոյն 'ի 10 բաժնէն մէկն առանց շահի ։

Ը. Ի տանէն Հայոց իւրաքանչիւր տարւոյ մի անգամ ընծայեցուցեալ լինի կայսեր Ռուսաց եւ 'ի նշան հնազանդութեան քսան մսխալ զուտ ոսկի, երեք ձի, եւ 6 խոյ ։

Թ. Տունն Հայոց ծանիցէ զկայսրութիւն Ռուսաց գլուխ պաշտպան 'ի գերութենէ, կալով Ռուսաց բարեկամ ընդ բարեկամս եւ թշնամի ընդ թշնամիս կայսեր. եւ մեծ կայսրն սիրեսցէ զբարեկամս եւ ատեսցէ զթշնամիս Հայոց ։

Ժ. Եթէ հրաման 'ի կայսրութենէ եղանէ ընդունիլ 'ի տանէն Հայոց՝ զզինուորս, տունն Հայոց պարտական լիցի տալ մինչեւ ց6 հազար զօրս եւ միեւնոյն կերպիւ ըստանալ զծախս նոցա 'ի կայսրութենէ, որպէս կայսերութիւն 'ի Հայոց զկարգ 'ի վերն 'ի հինգերորդ պայմանին գրեալ է ։

ԺԱ. Ամենայն որ թէ կարգաւոր եւ թէ զինուոր որ ընդ հնազանդութեամբ կայսեր է, պատուաւոր լիցի 'ի մէջ աշխարհի եւ ազգին Հայոց, նոյնպէս զկարգաւորս եւ զզինուորս որ յազգէն Հայոց, լիցի պատուելի 'ի մէջ ազգին Ռուսաց որպէս զազգս իւրեանց ։

ԺԲ. Զկերպ աստուածպաշտութեան Ռուսաց պատուեսցեն Հայք, եւ Հայք պաշտեսցեն զամենայն ըստ սովորութեան իւրեանց եկեղեցւոյ. եւ զնոյն պատուեսցեն Ռուսք ։

ԺԳ. Ընդարձակապէս մտցեն եւ ելցեն ամենայն արհեստաւորք եւ վաճառականք յաշխարհէ Ռուսաց, որ եւ իցէ ամենայն ձեռագործ աշխարհին Հայոց հատուցանելով զհարկն, զմաքսն եւ ըստ սովորութեան եւ կերպի կառավարութեան ազգին Հայոց. նմանապէս եւ Հայք մտցեն եւ ելցեն աներկիւղ եւ անկասկած յաշխարհն Ռուսաց, եւ ինչ եւ իցէ ձեռագործք հատուցանելով զհարկն, զմաքսն, եւ ըստ սովորութեանն եւ կերպի կառավարութեան ազգին Ռուսաց ։

ԺԴ. Քրէական մեղապարտք, փախստականք եթէ 'ի Ռուսաց յաշխարհն Հայոց եւ 'ի Հայոց յաշխարհն Ռուսաց ընկալեալ պահպանութիւն միայն կենաց. բայց զրկեալքն 'ի պատուոյ եւ յոր ինչ պաշտօնէ իցէ, կամ փախստականն եթէ լինիցի պարտաւոր ոսկւոյ եւ արծաթոյ, եւ եթէ Հայոց, պարտ է նմա դատիլ ըստ օրինաց աշխարհին՝ յորում գտանիցի անձն նորա. եւ փախըստականն իցէ եկեղեցական՝ պարտ իցէ դարձուցանել զնա առ առաջնորդն իւր ։

ԺԵ. Տունն Հայոց կառավարեսցէ զազգ իւր ըստ օրինի Հայոց եւ զոր ինչ աւելին յայնմանէ դիպուած եւ կառավարեսցին 'ի հաստատութեան նոյնոյ օրինաց ։

ԺԶ. Կայսրութիւն Ռուսաց ծանիցէ զտունն Հայոց իբրեւ զթագաւոր Հայաստանեայց, եւ որոց դեսպանն մեծ, բերան Հայոց, որ նստիցի 'ի Պետերբուրգ ։

ԺԷ. Որովհետեւ երկրակցութիւնք եւ ազգարանու-

---

(1) Թուի թէ 'ի սմանէ առեալ է զկանոնն, զոր վասն ընտրութեան կաթուղիկոսի գրեալ է 'ի բարձրագոյն կարգադրութեան որ վասն լուսաւորութեան Հայոց եկեղեցւոյ կայսրն Ռուսաց 'ի 11 Մարտի 1836 ամի ։

—Ամսոյս 5ին կիրակի օրը ամենապատիւ տէր Պօղոս Ս. Պատրիարքը՝ ընկերութեամբ եպիսկոպոսաց վարդապետաց և քահանայից, որոց թիւը տասնի կըհասնէր, Յունաց նորընտիր Տ. Գրիգորիոս Պատրիարքին շնորհաւորութեան գնաց. յորմէ քրիստոնէավայել եղբայրսիրութեամբ ընդունեցաւ.

—Զէյթունի առաջնորդ գերա. Սարգիս եպիսկոպոսը՝ իր ժողովրդեան վերաբերեալ ազգային գործոց պատճառաւ Կ. Պօլիս եկաւ.

—Ցաւալի սրտիւ կըծանուցանեմք թէ մեծ. Փափազեան Միրիճան ամիրան՝ իր երկար ժամանակեայ հիւանդութենէն չկրնալով ազատիլ՝ ամսոյս 6ին երեկոյին իր մահկանացու ընթացքը կնքեց 'ի Միջագիւղ. հետևեալ օրը անոր յուղարկաւորութեան տխուր հանդէսը փառաւորապէս կատարուեցաւ.

—Փարիզի Մէմօրիալ Տիփլօմաթիք օրագիրը՝ մայրաքաղաքէս իրեն յուղարկուած հետևեալ հեռագիրը կըհրատարակէ.

Կ. Պօլիս, 2–14 Մարտի.

Նուպար փաշան 150,000 լիրա բերաւ ըստ դաշնագրութեան որ եղաւ 'ի մէջ Սուլթանին և փոխարքային վասն իրաւանց ժառանգութեան Եգիպտոսի.

ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ ԼՈՒՐՔ

Զմիւռնիա, 18 Մարտ:

Բարձրագոյն Դրան հրամանայը համեմատ, քաղաքիս ընդհանուր կառավարիչ վսե. Սիւրէյա փաշան հարիւր հազար օխայ ալիւր յուղարկեց 'ի Միտիլլի, այն տեղի կարօտելոց բաժնուելու համար:

—Անցեալ շաբաթ առաւօտուն Մարքօ փաշան և Սալիհ—Պէյը Սուլթանիէ շոգենաւով Իզմիր հասան Միտիլլէն գալով. Քաղաքիս զինուորական հիւանդանոցը պտըտելով ու այնտեղ գտնուող զինուորաց ըսել է նաև թէ յանուն օգոստափառ Վսեմ. Սուլթանին եկած են գիրենք տեսնելու, անմիջապէս մեկնեցան Ֆոչա երթալու. ուր ուտելիք և վրաններ տարին երկրաշարժէն վընասեալ չքաւորաց համար:

—Ամերիկայի պատերազմական շոգենաւ մի հինգշաբթի օրը հասաւ Իզմիր՝ Կիրիտէն գալով,

—Նմանապէս իտալիոյ պատերազմական շոգենաւ մի յիշեալ կղզիէն գալով, հասաւ մեր նաւահանգիստը:

—Իզմիրի Գաղղիոյ ընդհանուր հիւպատոս վսեմաշուք մսիւ Պէնթիվօյլօ կոմսը, որ Կ. Պօլիս գացած էր երկու շաբաթէ 'ի վեր, երէկ վերադարձաւ 'ի քաղաքս:

—Սվազլըեան մեծապատիւ Թագւոր աղան ևս, որ քանի մը շաբաթէ 'ի վեր Կ. Պօլիս կըգտնուէր, երէկ առաւօտ վերադարձաւ աւստրիական շոգենաւով:

—Կ. Պօլսէն կըգրեն թէ Իգէստին շոգենաւով 5000

Թիւնր Հայոց, Աղուանից և Վրաց, 'ի հնոյ ժամանակէ իբրև գմի են, որ և այժմս սիրելի են միմեանց, վասն որոյ 'ի հարկաւոր' ժամանակի տալով Հայոց 6 հազար զօրս Ռուսաց, ունիցին ևս ազատութիւն օգնական լինելոյ Աղուանից և Վրաց որքան կարող լինիցին:

ԺԸ. Վասն հաստուցման լինելոյ զտարեկան ծախուց 6 հազար զօրաց կայսեր՝ գրաւ լիցի չորսն 'ի տասն մասնէ բոլոր եկամտից Հայաստան աշխարհին. այսպէս տասնէն դչորս մասն Հայրապետին Հայոց վասն ծախուց կրօնաւորաց, տնանկաց, աղքատաց և նորոգութեան վանօրէից և այլոց պիտոյից. իսկ մասն զանձարանին ընդհանուր տանն Հայոց:

ԺԹ. Հաստուցմանք որ 'ի վերայ պարտին լինիլ՝ 'ի չորս եղանակս տարւոյն այսինքն նախ՝ 'ի Մարտի 20երորդ, Յունիսի 20րդ, Սեպտեմբերի 20րդ և չորրորդ Դեկտեմբերի 20:

Ի. Եթէ հանդիպեսցի ինչ սխալանք, յանդիմանութիւնք կամ ոտնազանութիւնք 'ի մէջ երկուց ազգաց տէրութեանց Ռուսաց և Հայոց, առ որս խառովութիւնք բոլորովիմբ արգիլեալ է և վրէժխնդրութիւնք քակեալ, պարտ լիցի երկուց կողմանց դդանդատս և դպատասխանիս իւրեանց ընծայել առ 'ի սպաս ամենայն փառաց արժանի կայսերն Հռովմայ այսինքն Գերմանիոյ, և 'ի վերայ որոյ 'ի նմանէ լեալ վճիռն լիցի երկուց կողմանց արդարութեանն. արդ եթէ հաճոյ թուեսցի կամաց Հայրապետին և իշխանաց և տանուտէրանց Հայոց, յայսմանէ տպեսցի երկու հարիւր հատ յամի Տեառն 1779:

Թարգմանեաց դաշանց բանս 'ի դաշանց մատենէ Ռուսաց 1786 ամի 'ի Պետերբուրգ Եղիազար Շամիրեան Նորջուղայեցի:

—Կ. Պօլսոյ կաթոլիկ Հայ գլխաւոր սեղանաւորներէն վսեմաշուք Մսրլեան Պօղոս—Պէյը անցեալ շաբթու մեծ հայկերոյթ մի տուեր է 'ի պատիւ Գաղղիոյ վսեմ. դեսպանին. ուր ներկայ գտնուեր են մեծաշուք Պէնթիվօյլօ կոմսը, դեսպանատան քանի մը անդամները և կաթոլիկ Հայոց երևելիներէն շատերը:

—Աղէքսանդրիոյ մէջ հրատարակուած Նիլ անուն գաղղիերէն օրագրին մէջ հետևեալը կըկարդամք.

«Բարձրապատիւ Փոխարքայն՝ որ անցեալ կիրակիէ 'ի վեր Մանսուրահ կըգտնուի, վաղը կամ վաղէն նաև Գահիրէ պիտի վերադառնայ:—Վսեմափայլ Նուպար փաշան Կ. Պօլիս հասաւ. և ամեն բան կըհաւաստէ զմեզ թէ անոր բանակցութիւնները՝ Նորին Բարձրութեան փափաքած արդիւնքը պիտի ունենան: Քանի մը օրէ 'ի վեր հեռագիրը միշտ գործէ 'ի մէջ Կ. Պօլսոյ և Գահիրէի 'ի հաշիւ կառավարութեանը»:

ՐԱԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԻԶՄԻՐԷՆ ՂԱՍՍԱԲԱ ԵՐԹԱԼՈՒ ԵՐԿԱԹՈՒՂՒՈՅ

ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ ԳԱՐՆԱՆ

ՍԿՍԵԱԼ ՄԱՐՏԻ 18ԷՆ Ն. Թ. 1867

ՊՈՒՌՆՈՎԱՅԻ ՃԻՒՂ

ՀԱՍԱՐԱԿ ՕՐԵՐԸ

Իզմիրէն պիտի մեկնի Պուռնովա երթալու

ԱՌԱՒՕՏՈՒՆ ըստ եւրոպացւոց՝ ժամը 6,35 րոպէին, 7,45ին, 9ին և 12ին.

ԵՐԵԿՈՅԻՆ՝ 3 1/2ին, 5ին. 6ին.

Ամեն շաբաթ երեկոյին արտաքոյ կարգի շոգեկառք պիտի մեկնի Իզմիրէն ժամը 6,50 րոպէին եւ Պուռնովայէն 7,15 րոպէին Կ. Ե.

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

ԱՌԱՒՕՏՈՒՆ ժամը 7,15ին, 8 1/2, 10,10ին, 12.

ԵՐԵԿՈՅԻՆ 2,15ին, 3,15ին, 4,15ին, 6ին.

Իզմիրէն մեկնած շոգեկառքը պիտի վերադառնան միշտ՝ քաղաքէս մեկնելէն կէս ժամ ետքը, բաց 'ի հասարակ օրերը կէսօրին մեկնած շոգեկառքէն, որ պիտի վերադառնայ ժամը 2 1/4ին կէսօրէն ետեւ:

Երթալու և վերադառնալու տոմսակներ

Պիտի տրուին ամեն օր. Իզմիրէն ամեն շոգեկառքով: Պուռնովայէն հասարակ օրերը կէսօրէն ետեւ եւ կիրակի օրերը՝ բոլոր օրը:

ՏՈՄՍԱԿԱՑ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ

Առաջին կարգ՝ 8 ղշ. 2րդ կարգ՝ 6 ղշ. 3րդ կարգ՝ 5:

ՂԱՍՍԱԲԱՅԻ ԳԻԾ

Իզմիրէն պիտի մեկնի Մենիմէն, Մանիսա, Ղասսաբա եայլն, երթալու համար:

Հասա. օրերը առաւօտուն 7,20ին երեկոյին 3,20ին:
Կիրակի օրերը » 8ին » 3,20ին:

Երեք տարեկանէ վար տղաքը ձրի պիտի փոխադրուին. իսկ 3էն մինչև 12 տարեկան տղաքը կէս գին պիտի վճարեն:

ԵՐԹԱԼՈՒ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼՈՒ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐ ԿԸՏՐՈՒԻՆ

1. ԱՄԵՆ ՕՐ 'ի մէջ Իզմիրի եւ Քորտէլիոյի, ամեն կարգի: Իսկ Իզմիրէն, Մենիմենէն, Մանիսայէն եւ Ղասսաբայէն առաջին եւ երկրորդ կարգի տոմսակներ՝ ամեն կայարանաց համար: Շաբաթ եւ կիրակի օրերը՝ 10 մղոն եւ աւելի հեռաւորութիւն ունեցող կայարաններու համար տրուած տոմսակները՝ մինչեւ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅԻՆ կըննդունուին վերադառնալու համար:

2. ԱՄԵՆ ՇԱԲԱԹ ՕՐ ԿԷՍՕՐԷՆ ԵՏԵՒ, ինչպէս նաեւ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ, երրորդ կարգի տոմսակներ եւս կըտրուին ամեն կայարաններէն ուրիշ ո՛ր եւ է կայարանի մը համար, միեւնոյն նախընթաց պայմաններով. բայց միայն մինչեւ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԱՌԱՒՕՏՈՒՆ ընդունելի են վերադառնալու համար:

3. Զբօսանաց ընկերութիւններ, 'ի մէջ Իզմիրի, Մենիմենի, Մանիսայի եւ Ղասսաբայի, որոնք 20 հոգիէն պակաս չեն առաջին կարգի համար եւ 30 հոգիէն պակաս չեն երկրորդ կարգի համար, կրնան երթալու եւ վերադառնալու տոմսակներ ստանալ ՊԱՐԶ ՏՈՄՍԱԿԱՑ ԳԻՆԵՐՈՎ. բայց պէտք է որ 2 օր յառաջ ծանուցանեն Վարչութեան գրատուններուն:

4. Դպրատանց աշակերտներուն եւ վարժապետաց, երբոր բազմութեամբ են, աժան գիներով տոմսակներ կըտրուին ամեն կայարանաց համար:

Ամեն ամսոյ առջի օրէն սկսեալ առաջին կարգի բաժանորդագրութեան (աբօնըման) տոմսակներ կըտրուին 'ի մէջ Իզմիրի եւ Պուռնովայի, ինչպէս նաեւ 'ի մէջ Իզմիրի եւ Քորտէլիոյի:

Ծանօթութիւն: Երթեւեկութեան տոմսակաց գիները շատ իջած են, սկսեալ Փետրուարի 6—18էն 1867:

ԿԱՅԱՐԱՆԱՑ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐԸ ԿԱՐԳԱԴՐԵԱԼ ԵՆ ԻԶՄԻՐԻ ԺԱՄՈՒՑ ՀԱՄԵՄԱՏ

Իզմիր, 6–18 Մարտ 1867:

ՀՐԱՄԱՆԱՒ Վարչութեան գրատենեակ:

ՀԻՒԱՆԴԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

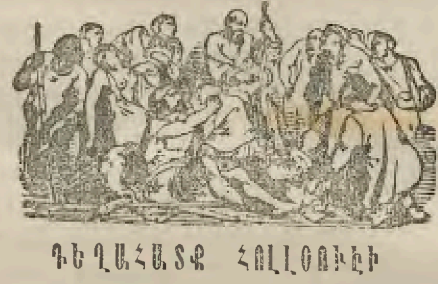

ԴԵՂԱՀԱՏՔ ՀՈԼԼՕՈՒԷՅԻ

ԶՂԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՔ

Մարդոյս ջղային դրութեան (սիսթեմ) շատ յոգնած ըլլալը տակաւին ախտ մըն է և ջիղերուն ամենափոքրիկ շարժումը կամ գրգռութիւնը վնասալի է յոյժ. վասն զի ուր գտնելու է անոր դեղը՝ —Միակ դեղը այս է. քիչ խմէ գինի, գարեջուր, և ոգելից ըմպելիք. և աւելի աղէկ կըլլայ որ բոլորովին հեռանաս անոնցմէ, և ամենևին չխմես. նմանապէս խահվէ մի խմեր, և անոր տեղ թեթև թէյով (չայ) գոհ եղիր: Կարելի եղածին չափ մաքուր օդ ծծէ, ամեն գիշեր իմ դեղահատերէս երեք կամ չորս հատ ըլլէ, շատ միս կեր և համեմունքէ (պահար) հեռի կեցիր: Եթէ այս օգտակար կանոնները ճշդութեամբ 'ի գործ դնելու ըլլաս, միտքդ շուտով պիտի հանգստանայ, մարմինդ առողջ պիտի ըլլայ և պիտի մոռնաս թէ ջղաց շարժումն ունեցար:

ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՔ ԵՐԻԿԱՄԱՆՑ

Այս գործարանաց վերաբերեալ ամեն հիւանդութեանց մէջ, թէ կըկլանքը չափէն աւելի ջրալից կըլլան կամ բաւական չեն ըլլար, թէ քարը կամ աւազը երիկամանց կը հասնին կամ թէ անոնց մէջ ցաւեր կը գտնան մէջքին համապատասխանած մասը, Այսպիսի հիւանդութեանց ժամանակը պէտք է Հոլլօուէյի դեղահատերը առնուլ տալեալ հրահանգաց համեմատ և անոր օծելանիւթը շփել երիկամանց վարի կողմը անկողին մտնելու ժամանակը: Այս դարմանը անմիջական օգնութիւն մի պիտի մատուցանէ, մինչդեռ ուրիշ դեղերը զուր տեղը գործածուած պիտի ըլլան:

ՍՏԱՄՈՔՍԻ ԱՒՐՈՒԻԼԸ

Ո՛ր և է դեղ մի չկրնար ստամոքսի զօրութիւնը նորոգել և աղեկցնել զայն շուտով՝ ինչպէս այս դեղահատերը. որոնք անբարեխառնութենէ կամ վատթար կերակուրէ պատճառուած բոլոր թուլութիւնը կը վանեն և կը հանեն 'ի լեարդէն (ճիգեր), որուն գործողութիւնը կը կարգադրեն. ջիղերու տառապեալ ջղաման (սիսթեմ) դէպքերու մէջ պանչելի ներգործութիւն մի ունի և լեարդի ու ստամոքսի ամեն անկարգութիւնները միշտ կը բժշկէ:

ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ ԹՈՔԱՌԱՑԻՑ (զոթոնէտ) ՀԱԶ ԵՒ ՀԱՐԲՈՒԽ

Շնչառութեան վերաբերեալ գործարանաց հիւանդութիւնք ամեն ախտէն աւելի յաճախ կը պատահի և երբեմն աւելի վտանգաւոր է: Անոնց գործողութեանց անկարգ ընթացքին առաջին նըշանները կրնան միշտ կարգադրուիլ Հոլլօուէյի հռչակաւոր դեղահատից միջոցաւ: Անոնք շուտով կը դարմանեն արեան ո՛ր և է աւժամանակեայ անշարժութիւնը, կը թեթևցնեն խցուած շնչերակները, կը բարեխառնեն շնչառութեան սաստիկ արագութիւնը և կարողութիւն կուտան շնչափողին ու թոքերուն դիւրութեամբ ու կանոնաւորապէս գործելու: Այս դեղահատերը՝ իրենց մաքրողական զօրութեամբը կը սրբեն արիւնը ամեն աղտեղութիւններէ, և այս եղանակաւ կը զօրացնեն դդրութիւնը (սիսթեմ) ընդդէմ ծիրական ախտի, շնչարգելութեան, և ուրիշ թոքային տկարութեանց:

ՏԿԱՐԱՑԵԱԼ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԲԱՂԿԱՑՈՒԹԻՒՆՔ

Տկարութեան, թուլութեան և ջղացաւութեան դէպքերու մէջ, որոնք ո՛ր և է բնական կամ գերբնական չափազանցութենէ յառաջ եկած են, այս դեղահատից այլայլիչ և նորոգիչ ներգործութիւնը մեծապէս օգտակար է. քանզի մարսողութիւնը կը վերահաստատէ, մարմնոյն ամեն հիւթոց թափումը կը կանոնաւորէ, ջղային դրութիւնը կը զօրացնէ, հիւանդին միտքը կը յարդարէ և վերջապէս առողջութիւնը ձեռք կը բերէ:

Հոլլօուէյի դեղահատերը ամենէն օգտակար դեղերն են հետևեալ հիւանդութեանց համար:

Շնչարգելութիւն,	Յօդացաւութիւն,	Թոքացաւութիւն,
Մախձային ախտք,	Տեղատուութիւն,	Ցաւք որովայնի,
Խիթ (սանճը),	Ջրգողութիւն,	Միզարգելութիւն,
Հարբուխ,	Անմարսողութիւնք,	Բորբոքումն,
Ծիրական ախտ,	Դալուկն,	Ախտք ընդերաց,
Թանչ (տէօտարիկ),	Բազմախիւն արտի,	Անկանոնութիւնք կանանց,
Խոյլ պարանոցի,	Քար կամ խիճ միզա-	
Վերնատութիւն,	նոյի,	Մորթային հիւանդութիւնք,
Լեարդի հիւանդութիւնք	Գլխացաւութիւն,	
Փորացաւ,	Ախրոդիտեան ախտք,	Խցողութիւնք:

Այս դեղահատերը, որ կը շինուին Հոլլօուէ բժշկին անձնական վերատեսչութեամբը, կը վաճառուին իւր գործարանը 'ի Լոնտոն, Սթրէնտ կոչուած թաղը Թիւ 244, 'ի գին 1 և 1 1/2 շըլինի, 2 3/4 և 4 1/2 շըլինի տուփը, ըստ մեծութեան տփոց:

Գիտել արժան է որ տալեալ հրահանգներ կան ամեն լեզուով, որոցմէ մէկ հատ կը գտնուի իւրաքանչիւր տուփին մէջ 'ի տեղեկութիւն հիւանդաց, ամեն պարագայից մէջ: 6

Խմբագիր—տէր լրագրոյս,
Գրիգոր Գ. Պալթազարեան:

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ